

ДО ПИТАННЯ ПРО ПРАВОВІ ЗАСОБИ ЗАХИСТУ ТРУДОВИХ ПРАВ ТА ІНТЕРЕСІВ ПРОФЕСІЙНИХ СПОРТСМЕНІВ

REGARDING THE LEGAL MEANS OF PROTECTING THE LABOR RIGHTS AND INTERESTS OF PROFESSIONAL ATHLETES

Сільченко С.О., к.ю.н., доцент,
доцент кафедри трудового права

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Статтю присвячено дослідженню актуальних питань правового захисту прав і законних інтересів професійних спортсменів, пов'язаних з використанням їх праці. Відзначається, що правова регламентація суспільних відносин, пов'язаних з формами трудової діяльності у професійному спорті не обмежується виключно нормами трудового права. І хоча законодавством закріплено пріоритет застосування трудового права до регламентації відносин між спортсменом і спортивним клубом чи федерацією, не виключені й інші види договорів, які опосередковують професійні спортивні відносини, зокрема цивільно-правові та господарські.

Залежно від вибору моделі договірної регулювання відносин професійного спортсмена щодо його участі у змаганнях його праця може мати як форму найманої, так і самостійної, по суті підприємницької діяльності. Ця обставина суттєво впливає на форми правового захисту прав і законних інтересів спортсмена.

Відзначається, що у разі виникнення трудових відносин за участю професійних спортсменів, способами захисту трудових прав та інтересів професійного спортсмена можуть бути: звернення до державних органів, що здійснюють нагляд і контроль у сфері зайнятості та використання найманої праці; вирішення індивідуальних трудових спорів судами або з використанням медіації; вирішення колективних трудових спорів (конфліктів) у порядку, передбаченому Законом України «Про порядок вирішення колективних трудових спорів (конфліктів)».

Піддається критиці позиція деяких науковців про те, що спортивні спори не можуть бути розглянуті у судовому порядку будь-якої юрисдикції. Повністю виключати можливість вирішення трудових спорів за участю професійних спортсменів судами не можна. Якщо на рівні відповідної спортивної федерації не створено спортивного арбітражу, наділеного компетенцією вирішувати спори, звернення до суду залишається єдиною можливістю захисту працівником порушеного права.

Також звертається увага на колективні форми захисту трудових прав професійних спортсменів, пов'язаних зі створенням професійних спілок, що представляють інтереси працівників у соціальному діалозі з клубами та федераціями.

Ключові слова: професійний спортсмен, праця, трудові права, правовий захист, суд.

This article is dedicated to examining current issues regarding the legal protection of the rights and legitimate interests of professional athletes in connection with the use of their labor. It notes that the legal regulation of social relations involving forms of labor activity in professional sports is not limited solely to labor law norms. Although legislation gives priority to labor law in governing the relationships between athletes and sports clubs or federations, other types of contracts are also possible in professional sports relations – particularly civil and commercial agreements.

Depending on the chosen model of contractual regulation concerning a professional athlete's participation in competitions, their labor can take the form of either employment or independent, essentially entrepreneurial, activity. This circumstance significantly affects the forms of legal protection available for the athlete's rights and interests.

The article highlights that in the case of labor relations involving professional athletes, possible methods of protecting their labor rights and interests include: appealing to state authorities responsible for oversight and control in the field of employment and use of hired labor; resolving individual labor disputes through the courts or via mediation; and resolving collective labor disputes (conflicts) in accordance with the Law of Ukraine «On the Procedure for Resolving Collective Labor Disputes (Conflicts)».

The view held by some scholars that sports disputes cannot be considered in courts of any jurisdiction is criticized. It is not acceptable to completely exclude the possibility of resolving labor disputes involving professional athletes through the courts. If a sports arbitration body authorized to resolve such disputes has not been established by the relevant sports federation, then going to court remains the only means for an employee to protect their violated rights.

The article also draws attention to collective forms of labor rights protection for professional athletes, particularly the establishment of trade unions that represent the interests of workers in social dialogue with clubs and federations.

Key words: professional athlete, labor, labor rights, legal protection, court.

Постановка проблеми. У сучасному світі спорт став невід'ємною частиною життя майже кожної людини. Хтось веде здоровий спосіб життя, поєднуючи його із заняттями фізичними вправами. Для деякого спорт – це завзяте вболівання за улюблену футбольну команду в барі. Інший тренується в спортивному клубі та захищає честь школи чи компанії в аматорських спортивних змаганнях. А для когось спорт є справою життя, заняттям, яке не лише дозволяє реалізувати свої можливості, а й стає джерелом доходів. Як справедливо зазначає Я. Я. Мельник, сфера спорту – це перш за все соціальна сфера, обумовлена природою та фізіологічно-соціальними властивостями людини. Проявляється вона насамперед в силу феномену природного права, яке зумовлене природо-правовими можливостями людини об'єднати результати змагань та культури у «піках» фізіологічного, психологічного та соціального буття людини. Такі особливості постають як певний «позитивний згусток» волі та можливостей людини, її віри та вироблення семіотичної моделі культури, демократичних засад розвитку суспільства, вміння

доводити перемоги не війною, горем, зброєю та кривавими розправами над суперником, а, виключно зусиллями за рахунок внутрішніх сил та резервів. Генетично, в такому процесі людина постає як аполог гармонії із природою, а спортсмени та їх колективи – як дипломати суспільних відносин здорової нації [1, с. 9].

Серед різноманіття видів спорту особливе місце займає професійний, що втілює не лише суто спортивні чесноти та цінності, але й перетворився в успішний сегмент бізнесу й реалізації здатності людини до праці, що орієнтована на результат. Окрім суто спортивних, йому притаманні такі риси, як: по-перше, видовищність спортивних змагань, яка випливає з низки специфічних властивостей, характерних і для спорту загалом, проте саме у професійному спорті ці властивості відіграють найбільш помітну роль. В основі професійного спорту лежить організація та продаж продукту, покликаною привертати увагу глядачів, спонсорів, телебачення. По-друге, спрямованість професійного спорту на розвиток тієї невеликої кількості видів спорту, які можуть принести значні при-

бутки або як мінімум покрити всі витрати власними доходами. По-третє, наявність у кожному виді професійного спорту так званих «особливих» спортсменів, топ-зірок, які привертають найбільшу увагу глядачів і суспільства. По-четверте, для професійного спортсмена заняття професійним спортом є основним видом діяльності, який приносить спортсмену відповідний заробіток. По-п'яте, наявність достатньо ефективної та постійно прогресуючої системи соціального захисту спортсменів. По-шосте, в основі спортивних змагань завжди лежить жорстка конкуренція, без якої професійний спорт втрачає свою привабливість для глядачів, спонсорів і телебачення, яка забезпечує певну стабільність складів команд, а також передбачає в окремих видах спорту компенсацію одним клубам за перехід їхніх гравців до складу інших команд [2, с. 30, 31].

Очевидно, що ключовим суб'єктом у царині професійного спорту є спортсмен-професіонал, наділений певними правами і обов'язками, що формують його правовий статус. Як суб'єкт права він стає учасником різноманітних правових відносин, пов'язаних із участю у змаганнях, залученням спонсорів, працею у клубі чи трансфері з одного клубу до іншого, організацією тренувань, медичним супроводом та підтримкою спортивної форми тощо. Тому забезпечення дотримання та захисту прав професійних спортсменів набуває неабиякого значення. Не дивно, що в одному з основоположних міжнародно-правових документів, що заклали основи регламентації відносин у сфері фізичної культури і спорту, а саме – Міжнародній хартії фізичного виховання, фізичної культури та спорту від 21.11.1078 р. визначено, що кожен роботодавець, який провадить діяльність у сфері фізичного виховання, фізичної активності та спорту або у суміжних галузях, повинен приділяти належну увагу психологічному та фізичному здоров'ю своїх співробітників, у тому числі професійних спортсменів. Необхідно забезпечити дотримання міжнародних конвенцій з питань праці та основних прав людини, зокрема недопущення дитячої праці та торгівлі людьми [3]. У свою чергу, відповідно до п. 2 ст. 14 Переглянутої Європейської спортивної хартії люди, які професійно займаються спортом, повинні мати відповідний соціальний статус, етичні гарантії проти будь-яких форм експлуатації та можливість реалізувати економічні та соціальні права [4].

Метою дослідження є здійснення наукового аналізу арсеналу правових засобів захисту трудових прав та інтересів професійних спортсменів.

Досягнення цієї мети передбачає реалізацію наступних завдань: з'ясувати можливі правові засоби захисту прав та інтересів професійних спортсменів, визначити критерії, що впливають на правовий статус професійного спортсмена як носія суб'єктивних прав та інтересів, пов'язаних з використанням його праці, дослідити існуючі в Україні та за кордоном правові інститути та відповідні установи, діяльність яких спрямована на забезпечення захисту трудових прав та інтересів професійних спортсменів, зокрема щодо вирішення спорів за їх участю.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Правовий статус професійного спортсмена як суб'єкта соціально-правових відносин, пов'язаних з його працею у сфері спорту протягом останніх десятиліть постійно перебуває у центрі науковців-правників, соціологів, психологів, фахівців спортивної науки. Більшість дослідників правового регулювання сфери професійного спорту наголошують на її недостатній правовій регламентації. При цьому окремі вчені дотримуються позицій про регулювання відносин щодо використання праці професійних спортсменів нормами цивільного права (О. Омельчук, О. Суха, М. Ткалич та ін.), інші наголошують на необхідності їхньої регламентації нормами трудового права (Л. Величко, О. Кампі, М. Козіна, А. Полянський, Є. Пушкар'ов, О. Шевченко

та ін.). Також слід відзначити комплексні дослідження господарських, адміністративних, юрисдикційних аспектів спортивної діяльності, яким приділяли увагу І. Давидова, А. Гніздовська, Н. Зозуля, Н. Кіреєва, А. Куліш). Окремо слід виділити фундаментальну працю «Забезпечення соціальних прав у спорті», підготовлену колективом науковців Київського національного університету імені Тараса Шевченка під керівництвом М. І. Іншина та Я. Я. Мельника.

Виклад основного матеріалу. Правова система як цілісний і живий організм перебуває у постійному русі та розвитку. Змінюється суспільство, трансформується економіка, з'являються нові напрямки людської діяльності, що, у свою чергу, зумовлює потребу постійного розвитку та удосконалення правового регулювання суспільних відносин. Цей процес зачіпає практично усі сторони життя, зокрема, і спорт. У літературі відзначається, що наразі відбувається активний розвиток спортивного права як окремої та самостійної галузі права, що є складовою частиною загальної правової системи. Така тенденція пояснюється тим, що спортивна індустрія приваблює значні інвестиційні потоки та дедалі більше впливає на більшість сфер суспільного життя [5, с. 13].

Чинний Закон України «Про фізичну культуру і спорт» [6] закріплює правові, організаційні, економічні та соціальні засади діяльності у сфері фізичної культури і спорту. Відзначаючи вагому роль цього акту слід визнати, що він недостатньо регулює питання використання праці спортсменів, а також захисту їх прав та законних інтересів. З урахуванням того, що Кодекс законів про працю України не містить жодних норм, присвячених регламентації відповідної сфери зайнятості, слід констатувати недостатню увагу законодавця до сфери професійного спорту.

Очевидно, що захист трудових прав та інтересів професійних спортсменів залежить від того, яким чином урегульовано їх діяльність у сфері спорту і як вона організована. Законом України «Про фізичну культуру і спорт» визначено, що спортсменом є фізична особа, яка систематично займається певним видом (видами) спорту та бере участь у спортивних змаганнях (абз. 22 ст. 1). Така діяльність може бути як аматорською, так і професійною.

Відповідно до ст. 38 зазначеного Закону професійним спортом є комерційний напрям діяльності у спорті, пов'язаний з підготовкою та проведенням видовищних спортивних змагань та заходів на високому організаційному рівні з метою отримання прибутку. Діяльність у професійному спорті спортсменів, тренерів та інших фахівців, яка полягає у підготовці та участі у спортивних змаганнях серед спортсменів-професіоналів і є основним джерелом їх доходів, провадиться відповідно до цього Закону, Кодексу законів про працю України та інших нормативно-правових актів, а також статутних та регламентних документів відповідних суб'єктів сфери фізичної культури і спорту та міжнародних спортивних організацій. Спортсмен набуває статусу спортсмена-професіонала з моменту укладення контракту з відповідними суб'єктами сфери фізичної культури і спорту про участь у змаганнях серед спортсменів-професіоналів.

Оскільки в Законі України «Про фізичну культуру і спорт» наголошується на комерційному характері професійного спорту, спираючись на положення чинного законодавства, можна зробити висновок, що по своїй суті він є господарською, підприємницькою діяльністю. Використання цих категорій в законодавстві України пов'язується з відповідною метою (одержання прибутку). Зокрема, за ст. 42 Господарського кодексу України підприємство – це самостійна, ініціативна, систематична, на власний ризик господарська діяльність, що здійснюється суб'єктами господарювання (підприємцями) з метою досягнення економічних і соціальних результатів та одержання прибутку [7]. Відповідно до абз. 2 ст. 2 Закону України «Про особливості регулювання діяльності юридичних

осіб окремих організаційно-правових форм у перехідний період та об'єднань юридичних осіб» господарська діяльність, що здійснюється з метою одержання прибутку, є підприємництвом [8].

Серед науковців, які проводили розвідки щодо сутності професійного спорту, переважає підхід до його сприйняття саме як підприємницької діяльності. На думку Ю. Репкіної, професійний спорт – це комерційна (підприємницька) діяльність із задоволення інтересів професійних спортивних організацій, спортсменів, що обрали спорт своєю професією, і глядачів, з метою отримання прибутку [9, с. 14]. О. Туряниця визначає професійний спорт як комерційний напрям діяльності у сфері спорту, пов'язаний із підготовкою (організацією) та проведенням видовищних спортивних заходів за участі професійних спортсменів з метою отримання прибутку та досягнення високих спортивних результатів [10, с. 31].

Як у будь-якій господарській діяльності, у професійному спорті можуть діяти юридичні (підприємницькі та неприємницькі товариства, установи) і фізичні особи. Саме тому положення ч. 2 ст. 38 Закону України «Про фізичну культуру і спорт», що стосуються інструментів регулювання діяльності професійних спортсменів, дають підстави для висновку про широкий спектр можливостей договірної врегулювання відносин спортсмена – професіонала, набуття ним відповідного статусу. Більше того, в літературі послідовно наголошується на невизначеності правової природи контракту, про який вказується у ст. 38 Закону України «Про фізичну культуру і спорт» [11, с. 13].

У національному законодавстві існує пріоритет застосування трудового права до регламентації відносин між спортсменом і спортивним клубом чи федерацією. Як наголошує О. Омелчук, у більшості випадків трудові контракти укладаються паралельно із цивільно-правовими договорами, з огляду на те, що професійні спортивні відносини – це в першу чергу товарно-грошові відносини. В індивідуальних видах професійного спорту (наприклад, тенісі, боксі, велоспорті тощо) спортсмени-професіонали, з однієї сторони, і організатори професійних спортивних змагань, з іншої, регулюють свої відносини за допомогою цивільно-правових договорів (найчастіше, це договори про надання послуг або договори, коли спортсмен професіонал сам виступає у якості замовника (роботодавця), укладаючи договори з тренерами, менеджерами. В ігрових видах спорту також можливе застосування і цивільно-правових договорів для регулювання відносин за участю професійних спортсменів [12, с. 20].

Під час цього дослідження за допомогою таких інформаційно-пошукових систем, як: YouControl (<https://youcontrol.com.ua/>), Опендатобот (<https://opendatobot.ua/>), LIGA360 (<https://pro.ligazakon.net/>) було проаналізовано профілі деяких професійних спортсменів, клубів та спортивних федерацій. Цей пошук дав можливість констатувати використання різноманітних форм для організації професійної спортивної діяльності. Наприклад, боксер Олександр Усик є фізичною особою – підприємцем. Шаблістка Ольга Харлан очолює Громадську організацію «Академія фехтування Ольги Харлан». Гімнаст Олег Верняєв очолює ГО «Спортивний клуб Школа спортивної гімнастики Олега Верняєва». Артем Довбик є футболістом італійського клубу «Рома», а в Україні є фізичною особою – підприємцем та займається діяльністю, опосередковано пов'язаною зі спортом.

Тому наявність у професійного спортсмена відповідного правового статусу, що залежить від обраної ним форми врегулювання відносин, пов'язаних із змаганнями у професійному спорті, безпосередньо зумовлює можливість використання тих чи інших правових засобів захисту його прав і законних інтересів.

Слід зазначити, що категорія захисту трудових прав та інтересів працівників традиційно розглядається у широ-

кому та вузькому значеннях. Широке сприйняття захисту по суті охоплює увесь спектр прояву захисної функції трудового права, яку виконує держава. Це відбувається передусім шляхом нормативно-правового регулювання, за допомогою якого відбувається як регламентація відповідних суспільних відносин, так і їх захисту. Натомість у вузькому сенсі захист трудових прав та інтересів працівників передбачає забезпечення їх дотримання з боку інших осіб, попередженням та профілактикою їх порушень, здійсненням відновлення порушених прав, притягнення правопорушників до юридичної відповідальності.

При цьому право на захист трудових прав та інтересів працівника наука трудового права розглядає у матеріально-правовому і процесуальному аспектах. Перший включає можливість вчинення захисних дій правомочною особою, звернених до правопорушника (самозахист). У трудовому праві відомі такі форми самозахисту, як відмова від виконання наказу про незаконне переведення, невихід на роботу, відсторонення. Право на захист у процесуальному значенні передбачає можливість звернення особи за захистом своїх прав до юрисдикційних органів, наприклад, до органів з розгляду трудових спорів, органів з нагляду і контролю за додержанням законодавства про працю.

Ураховуючи різноманітність форм договірної регулювання відносин за участю професійних спортсменів (господарські, трудові, корпоративні), можливо дійти висновку про широкий спектр засобів захисту трудових та інших прав, пов'язаних із заняттям спортсменами професійним спортом.

Так, у разі укладення професійними спортсменами контрактів, передбачених ст. 21 КЗпП України (встановлення трудових відносин), належними способами захисту їх трудових прав та інтересів є:

- звернення до державних органів, що здійснюють нагляд і контроль у сфері зайнятості та використання найманої праці (Державна служба України з питань праці та Державна податкова служба України, їх територіальні органи);

- розгляд і вирішення індивідуальних трудових спорів судами або з використанням медіації;

- вирішення колективних трудових спорів (конфліктів) у порядку, передбаченому Законом України «Про порядок вирішення колективних трудових спорів (конфліктів).

Що стосується юрисдикційних форм захисту, то варто звернути увагу на ту обставину, що відповідно до ч. 9 ст. 45 Закону України «Про фізичну культуру і спорт» вирішення спорів, що виникають між суб'єктами у сфері фізичної культури і спорту, здійснюється відповідно до закону постійно діючим спортивним третейським судом. Спираючись на цю норму, Г. Гніздовська та Н. Кирєєва констатують, що однією з особливостей спортивних спорів є те, що вони не можуть бути розглянуті у судовому порядку будь-якої юрисдикції [13, с. 4].

Слід відзначити, що вирішення спорів суб'єктами спортивного арбітражу або третейськими має позитивну оцінку. Так, на думку М. Саннікової, до переваг спортивного арбітражу слід віднести оперативність; незалежність від виконавчої влади, а тим більше, від будь-яких корпоративних інтересів; конфіденційність; швидкість процедури, що передбачає, зокрема, можливість негайного винесення вироку на прохання сторін спору; відсутність можливості винесення часткового рішення; професійна компетентність [14, с. 64, 65]. Втім, наразі в Україні лише створюється єдиний спортивний арбітражний орган. А відповідний досвід арбітражного вирішення спорів мають деякі спортивні федерації, наприклад, Українська федерація футболу створила Палату з вирішення спорів Української асоціації футболу.

На міжнародній арені існують відомі арбітражні органи, які займаються різними аспектами спортивних

правовідносин, зокрема контрактними спорами, допінговими справами тощо. Це Всесвітнє антидопінгове агентство (ВАДА), Міжнародна рада з питань спортивного арбітражу (ICAS, Спортивний арбітражний суд (CAS) тощо.

Вважаємо, що повністю виключати можливість вирішення трудових спорів за участю професійних спортсменів судами не можна. Якщо на рівні відповідної спортивної федерації не створено спортивного арбітражу або іншої інституції, діяльність якої полягатиме у вирішенні суперечок між спортсменами та їх роботодавцями, звернення до суду залишається єдиною можливістю захисту працівником порушеного права. Тому, вирішуючи питання про відкриття провадження у такій справі, суд, зважаючи на приписи ч. 9 ст. 45 Закону України «Про фізичну культуру і спорт» вирішення спорів, має перевірити – чи створено належний спортивний арбітраж, наділений компетенцією вирішувати відповідний спір. За відсутності такого трудового спір підлягатиме вирішенню по суті.

Окремо слід наголосити на тому, що спортсмени – професіонали відповідно до ст. 36 Конституції України, Закону України «Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності» можуть створювати професійні спілки з метою здійснення представництва та захисту трудових, соціально-економічних прав та інтересів членів профспілки. В Україні такі організації створюються і активно приймають участь у соціальному діалозі, а також вживають різноманітних заходів для захисту інтересів спортсменів. Для прикладу можна назвати Всеукраїнську проф-

спілку спортсменів, Всеукраїнську профспілку захисників України, спортсменів та працівників сфер. Також створюються галузеві профспілки, наприклад, у сфері футболу діє Всеукраїнська професійна спілка «Футбол України», Всеукраїнська асоціація футболістів – професіоналів, які є підписантами Галузевої угоди у сфері професійного футболу на 2017–2022 роки.

До речі, досвід багатьох країн доводить дієвість такої самоорганізації спортсменів, оскільки профспілки здатні використовувати різні засоби з метою захисту прав спортсменів, наприклад, страйки (локаут), які проводилися в НХЛ в сезонах 1991/92, 1994/95, 2012/13 років, загрози та проведення страйків футболістів в Іспанії у 2022 та 2024 році тощо.

Висновки. Різноманітність форм договірної регулювання відносин щодо використання праці професійних спортсменів дозволяє використовувати для захисту їх прав та інтересів увесь спектр правових засобів. І хоча нормативно-правове регулювання трудових правовідносин у професійному спорті має обмежений характер, такі працівники мають право звертатися до державних органів, що здійснюють нагляд і контроль у сфері зайнятості та використання найманої праці; вирішувати у спортивному арбітражі або в суді індивідуальні трудові спори; приймати участь у вирішенні колективних трудових спорів (конфліктів); створювати професійні спілки для здійснення представництва та захисту трудових, соціально-економічних прав та інтересів членів профспілки.

ЛІТЕРАТУРА

1. Мельник Я. Я., Мельник Я. Я. Спорт як соціальний феномен права: безпековий аспект. *Забезпечення соціальних прав у спорті*: монографія / за заг. ред. М. І. Іншина та Я. Я. Мельника. Київ. Вид-во «Освіта України», 2021. С. 9–19.
2. Турияница О. О. «Професійний спорт» як конституційно-правова категорія. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Право*. 2020. Вип. 60. С. 29–32.
3. Міжнародна хартія фізичного виховання, фізичної культури та спорту, ухв. Генеральною конференцією ЮНЕСКО 21.11.1978 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_350#Text (дата звернення 10.06.2026 р.).
4. Переглянута Європейська спортивна хартія: Рекомендація CM/Rec(2021)5 Ухвалена Комітетом міністрів 13 жовтня 2021 року на 1414-му засіданні заступників міністрів. URL: https://mms.gov.ua/storage/app/sites/16/Mizhnarodna_dijalnist/Spivrobotnuctvo%20z%20radoy%20EU/PREMS%2039224%20UKR%202584%20Revised%20European%20Sports%20Charter.pdf. (дата звернення 10.06.2026 р.).
5. Kyselova Olena. Peculiarities of labour relations with professional athletes. *Lex Sportvita*. 2022. Вип. 2. С. 13–19.
6. Про фізичну культуру і спорт: Закон України від 24.12.1993 р. № 3808-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3808-12> (дата звернення 27.06.2025 р.).
7. Господарський кодекс України від 16.01.2003 р. № 436-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>. (дата звернення 27.06.2025 р.).
8. Про особливості регулювання діяльності юридичних осіб окремих організаційно-правових форм у перехідний період та об'єднань юридичних осіб: Закон України від 09.01.2025 р. № 4196-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4196-20#n175> (дата звернення 27.06.2025 р.).
9. Репкіна Ю. Адміністративно-правові основи регулювання фізичної культури і спорту : автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2010. 19 с.
10. Турияница О. О. «Професійний спорт» як конституційно-правова категорія. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2020. Вип. 60. С. 29–32.
11. Гніздовська Г. М., Гречко Ю. Л. Деякі проблеми захисту трудових прав спортсменів-професіоналів у національних судах. *Lex Sportvita*. 2023. Вип. 1. С. 12–18.
12. Омельчук О. С. Проблеми врегулювання правовідносин в сфері професійного спорту в період пандемії. *Lex Sportvita*. 2021. Вип. 1. С. 18–24.
13. Гніздовська Г. М., Кирєєва Н. С. Проблемні питання розгляду спортивних спорів в національних судах. *Lex Sportvita*. 2022. Вип. 2. С. 3–7.
14. Саннікова М. Організаційно-правові умови створення спортивного арбітражу в Україні. *Слобожанський науковоспортивний вісник*. 2019. № 2(70). С. 64–68.